

Dans og trommer i kirken

...om at bruge forskellige kulturer i sorg og glæde

Af Anders "Shagembe" Jørgensen 1991

Indledningsvis må jeg fortælle, at (vores lille familie) har rejst i Tanzania, og tilfælles med en del af vores venner, beskæftiget os med afrikansk dans og kultur gennem længere tid.

For nogle år siden havde vi en meget utraditionel og spændende opvisning med vores afrikanske dansegruppe fra Svendborg i en kirke. En oplevelse som kort efter skulle vise sig at være til stor hjælp i en tragisk hændelse.

Vi var på det tidspunkt en lille familie med en pige på 2½ år og en dreng på næsten et halvt år, som hed *Tano*.

Den unge præst, der stod for navngivningen af Tano, viste sig straks at være en frisk, åben og nytænkende type, som blev en god ven. Han lavede et arrangement, hvor vi bl.a. skulle optræde med afrikanske danse og rytmer i en kirke.

Jeg påtog mig dengang overfor dansegruppen at skrive om dette job, da vi syntes det var en så smuk og stærk oplevelse, som andre skulle høre om og måske inspireres af. Men inden jeg kom i gang med at skrive, kom en stor altoverskyggende hændelse ind over og gjorde det umuligt, på daværende tidspunkt. Det blev pludselig en del af en mere omfattende historie, som jeg først nu er parat til at fortælle.

Vores dreng døde 7 måneder gammel. En morgen fandt vi ham kvalt i sin vugge. Ikke vuggedød, men fastklemt i forenden, kvalt af dynen og vuggens stofbeklædte sider. Vi forsøgte med kunstigt åndedræt og hjertemassage, efter bedste evne og storesøster tilbød sit nyerhvervede legetøjs-lægesæt, men intet hjælp.

Vi var selvfølgelig totalt lammet nogle dage, og kunne ikke tage stilling til noget som helst, slet ikke hvorledes begravelsen skulle foregå.

Heldigvis boede vi sammen med andre i kollektiv. Der var altid en frisk skulder eller nyt øre, når der for gud ved hvilken gang var noget som skulle grædes eller snakkes ud. Samtidig med at der hele tiden var en hverdag, der skulle leves omkring os. Det var i høj grad med til at vi forholdsvis hurtig var i stand til at finde vores egne ben at stå på, og planlægge en begravelse på vores egne betingelser.

Han var født uden jordmoder. Vi skulle have født hjemme, men var stadig på besøg hos venner da fødslen gik i gang (uden for distriktet, hvilket var for indviklet for systemet til at reagere hurtigt nok). Han blev født "på vores måde" med venners hjælp, og skulle også begraves på vores måde – med venners hjælp, blev det også¹.

Det blev en stor musisk og kulturelt set international begravelse. Ikke fordi vi fornægter det danske, men fordi – viste det sig – at vi faktisk ikke kendte særligt meget til de danske traditioner i forbindelse med døden. Det havde altid været noget tys tys, som de voksne tog sig af. Vi tænkte fx ikke på, at man plejer at sætte en notits i lokalbladet om dødsfald og begravelsen. Vi blev faktisk meget traditionelle og savnede selv

---

¹ I øvrigt de samme venner som var med til fødslen, da vi nu var flyttet ind i det kollektiv, vi dengang havde været på besøg hos.

en flagstang, så vi nu kunne sætte flaget på halv. I stedet kendte vi noget til andre kulturer fra rejser og medier, som vi synes det var dumt ikke at bruge.

Først og fremmest ville vi bruge musik og sange som Tano plejede at høre, og som vi selv havde et forhold til. Men vi ville også gerne holde begravelsen i en kirke, hvis vi kunne blive enige med vores præsteven om et kompromis vi hver i sær kunne stå inde for. Vi syntes en kirke var de smukkeste omgivelser, samtidig med at vi også kunne bruge dens hellige højtidelighed og præstens erfaringer. Vi fik modificeret nogle af ritualerne, blandt andet i form af ændret formulering af nogle af de obligatoriske elementer i en kristelig begravelse.

Fra Afrika havde vi lært et andet syn på livets genvordigheder og modgang. De fleste voksne afrikanere har prøvet at miste et barn eller flere. De lever i det hele taget uhyre barskt og spartansk, og må ofte ændre planer eller ruste sig med tålmodighed når noget uventet kommer på tværs. Selv om det modsatte oftest var tilfældet, var "hamna tabu", som betyder "ingen problemer" – et af de mest anvendte udtryk i Østafrika. De er altid glade og ved god mod. Hvis arbejdet er hårdt, vandringen lang eller maden dårlig glider det hele lettere ned med en sang. Selv i kirken er de mere opstemte end højtidelige, og giver den hele armen med sang, trommer og rasleinstrumenter, og når nogle dør kommer, familie og bekendte for at hjælpe og støtte, hvor der så bliver grædt, sunget og spillet sammen i flere dage. Fra andre kulturer end den vestlige ved vi også, at døden ikke nødvendigvis behøver at være et tabu, og at sorgen, eller snarere fortvivlelsen kan skrives, synges, danses eller festes bort. Her fra Norden kender vi fra gammel tid også traditionen med at drikke gravøl.

En begravelse er efter min mening en stor massemanipulation, hvor man ikke kun hædre den afdøde; men også hvor de efterladte og præsten på en smuk måde bringer familie og bekendte gennem samme følelsesregister, som de nærmeste selv har oplevet. Derved får man et fælles og forhåbentlig positivt grundlag til at bearbejde savnet. Men vi mangler i vores kultur, også at hjælpe de efterladte i gang igen, ud på den anden side, hvor livet skal leves videre. I Den tredje Verden er det en naturlig del af en begravelse bl.a. i form af hjælp og støtte, og så en god portion sang, musik og dans.

Derfor blev det en begravelse med trommer i stedet for orgelmusik og fællesdans i stedet for stillesiddende salmesang.

Begravelsen begyndte ved den lokale station, hvor folk var samlet. Herfra gik vi i optog efter den lille hjemmelavede kiste på en gran- & blomsterbesmykket hestevogn.

I kirken sang vi forskellige fællesange, hvoraf flere samtidig var fællesdans (cirkel- & kædedanse). Der var en indiansk sang (*River is flowing*) om Moder Jord og naturens kredsløb; en amerikansk gospelsang (*Go down Moses*), en norsk sang (*Kringsat af fjender*), en dansk trampedans (*Lys lygteemand*) og tanzanisk fællessang (*Furaha*), der handlede om glæden ved at danse også selvom man er genert og "ikke lige" har lyst.

Der blev sunget solosang til Tano. Præsten holdt en lille prædiken, lavede velsignelsen og Jordpåkastelsen. Jeg fortalte også lidt om hvordan det opleves med alle de forskellige og fortvivlede følelser, der kører rundt med en; og at vores dreng havde været et glad og optimistisk gemyt, som ikke skulle have en tung og sørgmodig begravelse. Ind imellem kom dansegruppen fra Svendborg med forskellige indslag: Smukke sange til trommerytmer, sangdans og intenst trommespil uden sang, kun bølgende kædedans.

Der opstod flere ting spontant, bl.a. et utraditionelt indslag med en omskrevet afrikansk sang med saxofonakkompagnement, og en "rundedans" med ring omkring kisten, som opstod en misforståelse. Mange kom med indslag i form af sang og musik og alle gjorde det med stor respekt og indføling med den stemning, der var bygget op.

I kirken sluttede vi af, ved at lave en stor rundkreds omkring kisten med en kraftring (inspireret af et gammelt indiansk ritual), hvor alle holdte hinanden i hånden.

Bagefter var der kaffe og kage, efterfulgt af bespisning, og resten af aftenen var der gravøl med endnu mere fællessang og dans til trommer med improvisation, jam spontane indfald. Bl.a. til det formål havde vi inviteret to særdeles kompetente spillemænd (eksperter i afrikansk dans), som heldigvis var i landsdelen og ville komme med glæde. De fik lettet stemningen, efter den trods alt tungsindige og sørgelige begravelse, og var en vigtig del af de puf / velmenende spark vi fik, til igen at få mod på at leve livet.

Det var en stor, lang og flot begravelse, som vel at bemærke kun var ulig pga. den store indsats venner og bekendte havde lagt i dagen. Absolut alt som var muligt at gøre selv uden professionel eller offentlig hjælp, blev udført af folk i omgangskredsen, når vi ikke selv havde overskud. Det var bygning af kiste, bedemandens opgaver, kopiering af sange og de mange praktiske opgaver, bl.a. med traktering af de mange mennesker (vi var op mod 80 mennesker i kirken) i et flot pyntet forsamlingshus. F.eks. ringede en af vores nære venner nogle dage før begravelsen og sagde at nu kunne hun ikke længere udholde tanken om, at Tano lå på Patologisk Institut i en kold blikkasse. Hun ville hente ham og tage ham hjem. Det provokerede os til at tage stilling, og vi besluttede, at tage med et par gode venner ind og se ham blive klædt på og lagt i kisten, som vi så tog med hjem til os selv.

Han havde været inde til obduktion, hvilket vi fortrød pga. flere modstridende svar fra lægerne, som i stedet for at afhjælpe usikkerhed og skyldfølelse med en klar årsagsforklaring, rodede op i et ømt sår. Skyldfølelsen, som uundgåeligt vil komme skal ikke kureres med udefrakommende forklaringer, men med indefra-kommende accept af de barske realiteter.

Det var også en begravelse med masser af børn. Både i kirken og i forsamlingshuset om aftenen, løb børnene rundt som de havde lyst, eller fulgte måbende med i hvad de voksne foretog sig. Det var også noget, som gjorde det lettere for os at se og erkende, at livet skulle leves videre.

Bagefter skinner to reaktioner igennem de mange positive bemærkninger vi fik om begravelsen.

Den ene, var fra min mor, som var det eneste familiemedlem, der oplevede den næsten "festlige" stemning om aftenen. På den ene side sad hun og hoppede i stolen af fryd over den specielle stemning og varme omgangsform, samtidig med at hun vred sine hænder i fortvivlelse over at være det eneste tilstedeværende familiemedlem – "Hvordan skulle hun få resten af familien til at tro, hvad hun fortalte?", som hun sagde.

Den anden bemærkelsesværdige kommentar kom fra det ældste medlem af forsamlingen. Hun fortalte at netop den sekvens, hvor danserne (pga. en misforståelse) kun til trommeakkompagnement spontant danner en ring omkring kisten, var det mest gribende og intense hun i hele sit lange liv havde oplevet til begravelser.

Her var to reaktioner fra mennesker, som ikke er opvokset med fremmede kulturer, rytmer og rytmisk musik som den unge generation. De ikke alene forstår, men begejstres og medrives i en grad, der giver noget at tænke over.

Når det bliver inderligt nok og vi kommer helt ind til det egentlige, er der i virkeligheden ikke forskel på unge/gamle eller danskere/ afrikanere. Og rødder, som der snakkes så meget om, er det ikke netop dét vi har tilfælles, som vi har dybt inde i os, og som vi bl.a. bruger til at forholde os til livets store spørgsmål? Er det ikke netop rødderne vi har tilfælles med resten af verden? Vi har selv glemt vores rødder, siger vi. Meget af rodsystemet er stadig bevaret ude i den store verden, og der er jeg sikker på, at vi bl.a. kan finde noget af den inderlighed, der er brug for i mange af livets store spørgsmål.

Vi møder alle døden en dag, lad os bruge og give hinanden støtte, hvad end det er personer eller kulturer imellem. Jeg ved nu en del mere om hvad jeg kan lære her i livet, ikke mindst af andre kulturer.

Jeg har erfaret, hvor vigtigt det er at passe på det dyrebare. Det er måske en smule mere skrøbeligt end man venter.

Jeg ved nu, hvor vigtige traditioner og kulturen er, og hvor vigtig spillemanden er – den der kan formidle og sprede stemning og følelser.

DET MEST DYREBARE ER DET DER STYRKES AF OPMÆRKSOMHED OG SOM VOKSER VED AT BLIVE BRUGT – GIVET TIL ANDRE OG BLIVE SAT FRI...

- BØRN, KÆRLIGHED, VENSKAB og GLÆDE.

Tano er det menneske, som har lært mig mest af betydning. Små ting i hverdagen såvel som store essentielle spørgsmål er ikke så problematiske, når det ses i lyset af det han nåede at lære mig i hans korte liv og ved sin pludselige død.

Faktisk er jeg begyndt at se det som en gave – en berigelse, at han overhovedet var her og jeg lærte ham at kende.